

мети і не повинні суперечити морально-етичним основам та цінностям визначеної мети. При зіставленні цілей, що стоять перед оперативними підрозділами, і засобів, що застосовуються для їх досягнення, слід виходити з того, що засіб має бути необхідним для вирішення поставленого завдання і не повинен принижувати морального характеру мети, більш високою порівняно з тією, яка відповідає завданню, що вирішується; тобто засіб повинен бути достатнім для досягнення поставленої мети.

1. Благута Р. І., Мовчан А. В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 256 с.

УДК 343.98:343.32:351.74

DOI: 10.31733/15-03-2024/2/36-38

Олександр СТАРОСТЕНКО

начальник відділення поліції № 11
Дніпровського районного управління
поліції ГУНП в Дніпропетровській
області

**ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ
ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ, ДІЗНАННЯ ТА СЛІДСТВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ, А ТАКОЖ ОРГАНІВ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС
РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ ПРОТИ ОСНОВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Нещодавно впроваджений (з 2020 р.) в роботу органів кримінальної юстиції інститут дізнання зазнав низку організаційно-правових змін за час свого існування. Переважна більшість цих змін вплинула на роботу органів та підрозділів Національної поліції. Частково нововведення та новели щодо розслідування кримінальних проступків були обумовлені наслідками воєнного стану у державі, зокрема: введено нові склади кримінальних проступків, визначено процедуру їх розслідування шляхом кореляції та адаптації відповідно до моделі кримінального провадження, визначено та кориговано підслідність тощо.

Напрацьований досвід практичної діяльності органів та підрозділів Національної поліції щодо протидії кримінальним проступкам, у тому числі проти основ національної безпеки України, показав низку прикладних проблем щодо: правового забезпечення цієї діяльності; організації і тактики виявлення, документування й розслідування (провадження дізнання); організації взаємодії оперативних підрозділів, слідства та дізнання Національної поліції, а також підрозділів органів безпеки. Незважаючи на постійну оптимізацію законодавства та адаптацію роботи правоохоронних органів в умовах воєнного стану, на сьогодні значна частина названих проблемних питань щодо протидії кримінальним проступкам залишається невирішеною.

Аналіз норм Кримінального кодексу України (далі – КК України) в редакції від 01.01.2024 показав, що він містить майже 100 складів кримінальних проступків, передбачених окремими частинами статей та статтями Особливої частини, зокрема: ч. 1, 2 ст. 111-1, ч. 1, 2 ст. 125, ч. 1 ст. 126, ч. 1 ст. 129, ст. 132, ч. 4 ст. 134, ч. 1 ст. 139, ч. 1 ст. 144, ст. 145, ч. 1 ст. 150, ч. 1, 2 ст. 154, ч. 1, 2, 3 ст. 159-1, ч. 1 ст. 162, ч. 1 ст. 163, ст. 164, ст. 165, ч. 1 ст. 168, ст. 171, ч. 1 ст. 172, ст. 173, ст. 174, ч. 1 ст. 175, ч. 1 ст. 182, ч. 1 ст. 183, ст. 184, ч. 1 ст. 185, ч. 1 ст. 188-1, ч. 1 ст. 190, ст. 192, ст. 193, ст. 195, ч. 1 ст. 197-1, ч. 1 ст. 209-1, ч. 1 ст. 213, ст. 232, ч. 1 ст. 239-1, ч. 1 ст. 239-2, ст. 247, ч. 1 ст. 248, ч. 1 ст. 249, ч. 1 ст. 252, ч. 1 ст. 253, ч. 1 ст. 254, ч. 1 ст. 268, ч. 1 ст. 271, ч. 1 ст. 272, ч. 1 ст. 275, ч. 1 ст. 276, ч. 1 ст. 279, ч. 1 ст. 280, ч. 1 ст. 281, ч. 1 ст. 282, ч. 1 ст. 283, ст. 284, ст. 285, ст. 290, ст. 293, ст. 295, ч. 1 ст. 296, ч. 1 ст. 298, ч. 1 ст. 298-1, ч. 1 ст. 302, ч. 1 ст. 309, ч. 1 ст. 310, ч. 1 ст. 311, ч. 1 ст. 319, ч. 1 ст. 323, ст. 335, ст. 337, ст. 339, ч. 1 ст. 342, ст. 343, ч. 1 ст. 350, ст. 351, ст. 351-1, ст. 351-2, ч. 1 ст. 353, ч. 1 ст. 355, ст. 356, ч. 1, 3 ст. 357, ч. 1, 2, 4 ст. 358, ч. 1 ст. 360, ч. 1 ст. 361, ч. 1 ст. 371, ч. 1 ст. 381, ч. 1 ст. 384, ст. 385, ст. 386, ст. 387, ст. 389, ст. 389-1, ст. 390-1, ст. 395, ст. 397, ст. 400-1, ч. 1 ст. 435, ст. 445 КК України.

Відповідно до ч. 11 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) при визначенні органу, що здійснюватиме досудове розслідування у формі

дизнання, застосовуються правила підслідності, передбачені іншими частинами цієї статті [1].

Більшість наведених вище складів кримінальних проступків розслідують органи досудового розслідування Національної поліції, але незначна частина, відповідно до ст. 216 КПК України, належить до підслідності інших органів, що здійснюють досудове слідство і дізнання, зокрема:

1) слідчі органи безпеки здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, передбачених ч. 1, 2 ст. 111-1 КК України (абз. 1 ч. 2 ст. 216 КПК України);

2) детективи органів Бюро економічної безпеки України здійснюють розслідування кримінальних проступків, передбачених: ст. 232 КК України (п. 1 ч. 3 ст. 216 КПК України); ст. ст. 192, 358 КК України, якщо під час розслідування кримінальних правопорушень, зазначених у п. 1, 2 і 3 ч. 3 ст. 216 КПК України, будуть встановлені ці кримінальні правопорушення (абз. 1 ч. 3 ст. 216 КПК України);

3) слідчі органів Державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, що вчинені спеціальним суб'єктом, наприклад, суддею, працівником правоохоронного органу (ч. 4 ст. 216 КПК України);

4) також визначається альтернативна підслідність кримінальних проступків, наприклад, передбачених ст. ст. 384–387 КК України. У кримінальних провадженнях щодо названих кримінальних правопорушень досудове розслідування здійснюється слідчим того органу, до підслідності якого належить кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким почато досудове розслідування (ч. 7 ст. 216 КПК України) [1].

За результатами аналізу норм Кримінального кодексу України та норм Кримінального процесуального кодексу України встановлено наступне:

1. До проступків у Розділі I Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини проти основ національної безпеки України» належать склади кримінальних правопорушень, передбачені ч. 1 та 2 ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність», зокрема:

а) ч. 1 ст. 111-1 КК України передбачається відповідальність за умисні дії громадянина України у вигляді публічних висловлювань в таких формах:

- публічне заперечення збройної агресії проти України;
- публічне заперечення встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України;
- публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора;
- публічні заклики до підтримки рішень та/або дій збройних формувань держави-агресора;
- публічні заклики до підтримки рішень та/або дій окупаційної адміністрації держави-агресора;
- публічні заклики до співпраці з державою-агресором;
- публічні заклики до співпраці зі збройними формуваннями держави-агресора;
- публічні заклики до співпраці з окупаційною адміністрацією держави-агресора;
- публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України [2];

б) ч. 2 ст. 111-1 КК України передбачається відповідальність за умисні дії громадянина України у вигляді добровільного зайняття посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у (в):

- незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території;
- окупаційній адміністрації держави-агресора;

2. Покарання за заперечення збройної агресії проти України передбачене як ч. 1 ст. 111-1, так і ст. 436-2 КК України. Відсутність чітких критеріїв розмежування відображається і на практиці – справи з однаковими фабулами кваліфікуються за різними статтями, що не дозволяє сформулювати належну практику [3, с. 9];

3. Кримінальні проступки, відповідальність за які передбачена ч. 1 та 2 ст. 111-1 КК України, згідно з абз. 1 ч. 2 ст. 216 КПК України належать до підслідності слідчих Служби безпеки України;

4. До абз. 1 ч. 2 ст. 216 КПК України (станом на 01.01.2024 р.) було внесено 8 змін, із яких 3 безпосередньо стосувалися визначення підслідності ст. 111-1 КК України, зокрема, які були внесені законами № 2108-IX від 03.03.2022, № 2110-IX від 03.03.2022 та № 2201-IX від 14.04.2022 [1].

На ці зміни вже звертали увагу вчені [4, с. 203]. Дві з них вони пояснюють технічною

помилкою, тобто неузгодженістю між двома законами, прийнятими протягом одного дня (схожі особливості законодавчої техніки траплялися в умовах мирного часу) [4, с. 203], третя – виправленням перших двох;

5. Досудове розслідування кримінальних проступків здійснюється у формі дізнання (п. 4 ч. 1 ст. 3 КПК України) службовою особою підрозділу дізнання чи уповноваженою особою іншого підрозділу (п. 4-1 ч. 1 ст. 3 КПК України) відповідних правоохоронних органів;

6. При визначенні органу, що здійснюватиме досудове розслідування у формі дізнання, застосовуються правила підслідності, передбачені цією статтею (ч. 11 ст. 216 КПК України);

7. Прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений: починати досудове розслідування (п. 1 ч. 2 ст. 36 КПК України); доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування (п. 3 ч. 2 ст. 36 КПК України); доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам (п. 5 ч. 2 ст. 36 КПК України);

8. Генеральний прокурор (особа, яка виконує його обов'язки), керівник обласної прокуратури, їх перші заступники та заступники своєю вмотивованою постановою мають право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, у разі неефективного досудового розслідування або за наявності об'єктивних обставин, що унеможливають функціонування відповідного органу досудового розслідування чи здійснення ним досудового розслідування в умовах воєнного стану (ч. 5 ст. 36 КПК України);

9. Керівник органу досудового розслідування зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які даються у письмовій формі (ч. 3 ст. 39 КПК України);

10. Керівник органу досудового розслідування під час дії воєнного стану має право своєю вмотивованою постановою, погодженою з керівниками відповідних органів досудового розслідування, утворювати міжвідомчі слідчі групи та визначати у їх складі старшого слідчого, який керуватиме діями інших слідчих (ч. 4 ст. 39 КПК України) [1];

11. На сьогодні відсутній окремий нормативно-правовий акт, який би врегулював міжвідомчі питання взаємодії органів та підрозділів Національної поліції України з СБУ, ДБР, прокуратурою та іншими правоохоронними органами під час запобігання, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень під час воєнного стану. Окремі аспекти такої взаємодії фрагментарно визначені у низці нормативно-правових актів, зокрема в: Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні (наказ МВС України від 07.07.2017 № 575); Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події (наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339); Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України (наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Офісу Генерального прокурора від 09.03.2022 № 177/450/46) тощо.

Більшість питань щодо такої взаємодії визначена у численних методичних рекомендаціях, стандартах, алгоритмах та пам'ятках, розроблених правоохоронними органами та науковими закладами і установами.

Отже, на сьогодні існує потреба у прийнятті міжвідомчого нормативно-правового акта, який би врегулював питання взаємодії правоохоронних органів під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Синюк О., Луньова О. Колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору: практика застосування законодавства та перспективи його удосконалення. Аналітичний звіт. / ред. Д. Свиридова. Київ : Центр прав людини ZMINA, 2023. 68 с.

4. Кравчук О. О. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 198–204. URL : http://lsej.org.ua/3_2022/45.pdf.